

Eurojusta “Vadlīnijas lēmumam par jurisdikcijas izvēli lietas iztiesāšanai”

Pārskatītas 2016. gadā

Eirojusta “Vadlīnijas lēmumam par jurisdikcijas izvēli lietas iztiesāšanai”

I DAĻA: PAMATOJUMS

Pēdējo gadu laikā pieaugošās pārrobežu noziedzības dēļ pieaug arī lietu skaits, kurās saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem vairākām dalībvalstīm ir jurisdikcija un tiesības veikt kriminālvajāšanu un šādu lietu iztiesāšanu.

Saskaņā ar savām pilnvarām Eirojusts kopš izveidošanas ir risinājis jautājumu par jurisdikcijas izvēli lietas iztiesāšanai pārrobežu lietās, kurās kriminālvajāšana var tikt uzsākta vai ir uzsākta divās vai vairākās jurisdikcijās.

Lai novērstu un atbalstītu tādu jurisdikcijas kolīziju nokārtošanu, kuras varētu novest pie *ne bis in idem* principa pārkāpuma, un nodrošinātu, ka Eiropas Savienībā (ES) tiek izmantota efektīvākā prakse attiecībā uz kriminālprocesu, Eirojusts 2003. gadā publicēja “Vadlīnijas lēmumam par jurisdikcijas izvēli lietas iztiesāšanai”. Vadlīnijās iekļauti faktori, kas būtu jāņem vērā vairāku jurisdikciju lietās. Kopš šo vadlīniju pieņemšanas tās ir palīdzējušas kompetentajām valstu iestādēm noteikt, kura jurisdikcija ir piemērotāka pārrobežu lietu iztiesāšanai. Vadlīnijas palīdz arī Eirojustam, kas šajā jautājumā, iespējams, konsultē kompetentās valstu iestādes. Turklāt kopš Vadlīniju publicēšanas tās dažās dalībvalstīs izmantotas kā atsauce, veidojot savus tiesību aktus vai vadlīnijas.

Ņemot vērā ES brīvības, drošības un tiesiskuma telpas attīstību, Eirojusta vairāk nekā desmit gados gūto operatīvo pieredzi un praktiķu nepieciešamības, kas izteiktas lielā skaitā gadījumu, Eirojusts izdod savu Vadlīniju pārskatīto versiju.

Tā kā lielākā daļa dalībvalstu nav noteikušas kritērijus lietas iztiesāšanai piemērotākās jurisdikcijas izvēlei attiecībā uz jurisdikcijas kolīzijām pārrobežu lietās un nav šai jomai paredzēta “horizontāla” ES juridiskā instrumenta, Vadlīnijas paredzētas kā elastīgs instruments, lai vadītu un atgādinātu kompetentajām iestādēm par faktoriem, kas būtu jāņem vērā. Tajās sniegts vienots sākumpunkts, no kura, virzoties uz priekšu, iespējams pieņemt lēmumu. Vadlīnijās nav iekļauti saistoši noteikumi, un tās neskar piemērojamās valstu, ES un starptautiskos tiesību aktus.

Jēdziens “tiesu iestādes” šo Vadlīniju izpratnē attiecas uz tiesnešiem, prokuroriem un citām kompetentajām iestādēm, kas noteiktas valsts tiesību aktos.

ES tiesiskais regulējums

Vadlīnijās ņemts vērā attiecīgais ES tiesiskais regulējums, īpaši:

- ▶ 2009. gada 30. novembra Pamatlēmums 2009/948/TI par jurisdikcijas īstenošanas konfliktu novēršanu un atrisināšanu kriminālprocesā, kas šobrīd ir vienīgais ES instruments, kurš veltīts šim jautājumam. Tajā paredzēta tieša apspriežu mehānisma darbība starp kompetentajām iestādēm, lai panāktu efektīvu risinājumu un izvairītos no nelabvēlīgām sekām, kas izriet no paralēlas tiesvedības. Atsauce uz dažiem atbilstīgiem faktoriem, kas jāņem vērā kompetentajām iestādēm, ieskaitot Eirojusta 2003. gada vadlīnijās iekļautos faktorus, ir iekļauta šī Pamatlēmuma preambulā (9. apsvērums).
- ▶ Citi juridiskie instrumenti krimināltiesību jomā, īpaši ar specifiskiem noziegumu veidiem saistīti teksti, kā, piemēram, 2002. gada 13. jūnija Pamatlēmums 2002/475/TI par terorisma apkarošanu (9. pants) un 2008. gada 24. oktobra Pamatlēmums 2008/841/TI par cīņu pret organizēto noziedzību (7. pants), ietver noteikumus attiecībā uz faktoriem, kas jāņem vērā ar mērķi koncentrēt tiesvedību vienā dalībvalstī, ja likumīgu kriminālvajāšanu, pamatojoties uz tiem pašiem faktiem, var uzsākt vairāk nekā viena dalībvalsts.
- ▶ Noteikumi attiecībā uz Eirojusta palīdzību sadarbības un koordinācijas veicināšanā starp valstu iestādēm ietver:
 - 85. panta 1. punkta c) apakšpunktu Līgumā par Eiropas Savienības darbību;
 - 6., 7. pantu (Eirojusta rekomendācijas un ne-saistošie atzinumi) un 13. panta 7. punktu (Dalībvalstu pienākums informēt Eirojustu par lietām, kurās radušās vai var rasties jurisdikcijas kolīzijas) Padomes lēmumā 2002/187/TI, ar ko izveido Eirojustu, ar labojumiem, kas veikti ar Padomes lēmumu 2009/426/TI;
 - 12. pants un Pamatlēmuma 2009/948/TI 4., 9., 10., 14. apsvērums;
 - Pamatlēmuma 2008/841/TI 7. pants.

II DAĻA: PRAKTISKĀS VADLĪNIJAS

Galvenie principi

- ▶ *Ne bis in idem* ir pamatprincips krimināltiesībās, kas regulētas valsts, ES un starptautiskā līmenī, saskaņā ar šo principu apsūdzēto par vienu un to pašu noziedzīgo nodarījumu var tiesāt tikai vienu reizi neatkarīgi no tā, vai pirmās tiesvedības laikā viņš tika notiesāts vai attaisnots.

ES brīvības, drošības un tiesiskuma telpā šī principa galvenie tiesiskie avoti ir Konvencijas, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu (CISA), 54.–58. pants un Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 50. pants, un tie jāinterpretē atbilstoši attiecīgajai Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai. (Lai iegūtu pārskatu par Eiropas Savienības Tiesas judikatūru attiecībā uz *ne bis in idem* principu, skatiet Eirojusta dokumentu “*Ne bis in idem*” princips Eiropas Savienības Tiesas krimināllietu judikatūrā.)

Šajās *Vadlīnijās* pilnībā ievērots un atbalstīts *ne bis in idem* princips.

- ▶ Saskaņā ar Pamatlēmumu 2009/948/TI (12. apsvērumu) šajās *Vadlīnijās* pilnībā atbalstīta ideja par to, ka kopīgajā ES brīvības, drošības un tiesiskuma telpā obligātās kriminālvajāšanas princips, kas attiecas uz kriminālprocesu regulējošajiem tiesību aktiem dažās dalībvalstīs, uzskatāms par pilnībā izpildītu, ja kāda no dalībvalstīm nodrošina kriminālvajāšanu saistībā ar noteiktu noziedzīgo nodarījumu.
- ▶ Katra lieta ir unikāla un tārad lēmumam par piemērotākās jurisdikcijas izvēli lietas iztiesāšanai jāpamatojas uz katras atsevišķās lietas faktiem un apstākļiem. Tiesiskuma interesēs jāņem vērā visi faktori, kas tiek uzskatīti par būtiskiem.
- ▶ Pieņemot lēmumu, tiesu iestādēm rūpīgi un taisnīgi jāizvērtē visi faktori — gan priekšrocības, gan trūkumi —, kas saistīti ar kriminālvajāšanas uzsākšanu katrā jurisdikcijā.
- ▶ Tiesu iestādes nosaka jurisdikciju, kurā kriminālvajāšana ir ne tikai iespējama, bet gan tādu jurisdikciju, kurā pastāv reāla iespēja veiksmīgi īstenot ar lietu saistīto kriminālvajāšanu.
- ▶ Diskusijās par šādu lietu risināšanu tiesu iestādēm būtu jāizpēta visas iespējas, ko sniedz spēkā esošās starptautiskās konvencijas un ES instrumenti, piemēram, lai iegūtu pierādījumus pāri robežām, pārnestu tiesvedību vai nodotu personas.

- ▶ Lēmumam vienmēr jābūt taisnīgam, neatkarīgam un objektīvam, kā arī pieņemtam, ievērojot Eiropas Cilvēktiesību konvenciju un Eiropas Savienības Pamattiesību hartu, šādi nodrošinot, ka tiek aizsargātas visu apsūdzēto vai potenciālo apsūdzēto procesuālās garantijas.

Kā rīkoties?

- ▶ Tiklīdz tiek noteikts, ka pastāv paralēlas tiesvedības, dalībvalstu iesaistītajām kompetentajām iestādēm savstarpēji jāsazinās.

Pilnvaru robežās Eiropas Tiesiskās sadarbības tīkls (*EJN*) var palīdzēt kompetentajām iestādēm, piem., veicinot komunikāciju un nosakot kompetentās iestādes, ar kurām jāsazinās, kā arī iegūstot šo iestāžu kontaktinformāciju.

- ▶ Kā nākamo soli iesaistītās kompetentās iestādes uzsāk sadarbību un darbību koordināciju, lai izvairītos no resursu izšķērdēšanas, darba dublēšanas vai *ne bis in idem* principa pārkāpšanas riska. Lielākajā daļā lietu dialogs, savstarpēja uzticība un koordinācija starp kompetentajām iestādēm palīdz rast risinājumu.
- ▶ Koordinējot paralēlu tiesvedību, kompetentajām iestādēm jāapsver iespēja īstenot visas kriminālvajāšanas vienā jurisdikcijā ar noteikumu, ka tas ir izdarāms, ņemot vērā sekas, ko dažu apsūdzēto kriminālvajāšana vienā jurisdikcijā var radīt attiecībā uz kriminālvajāšanu otrajā un trešajā jurisdikcijā. Jāpieliek visas pūles, lai novērstu to, ka viena kriminālvajāšana varētu iedragāt citu.
- ▶ Lēmums par jurisdikcijas izvēli lietas iztiesāšanai jāpieņem pēc iespējas agrāk izmeklēšanas vai kriminālvajāšanas procesā un tikai pilnībā apspriežoties ar katras jurisdikcijas attiecīgajām iestādēm.
- ▶ Eirojusts jebkurā no iepriekš minētajiem posmiem ir tiesīgs piedāvāt palīdzību ieinteresētajām iestādēm to centienos sadarboties un rast risinājumus, kā arī noteikt dalībvalstīs izskatīšanā esošās lietas, kurās varētu rasties šādi konflikti (*skatīt turpmāk*).

Galvenie faktori

Ir vairāki faktori, kas būtu jāņem vērā, pieņemot lēmumu par jurisdikciju, kurā īstenojama kriminālvajāšana. Katrs no tiem var ietekmēt galīgo lēmumu. Prioritāte un nozīme, kas tiek piešķirtas katram faktoram, katrā lietā atšķirsies. Daži faktori, kas būtu jāņem vērā, ir:

Teritorialitāte Ja iespējams, jāizveido prejudicionāls pieņēmums, ka kriminālvajāšana jāīsteno tajā juris-

dikcijā, kurā notikusi lielākā daļa — vai būtiskākā daļa — noziedzīgo nodarījumu vai kurai radusies lielākā daļa — būtiskākā daļa — zaudējumu. Tādējādi pienācīgi jāizvērtē gan kvantitatīvā (“lielākā daļa”), gan kvalitatīvā (“būtiskākā daļa”) dimensija.

Aizdomās turētā(-o) / apsūdzētā(-o) atrašanās vieta Saistībā ar šo faktoru būtu jāizvērtē tādi elementi kā:

- ▶ vieta, kurā aizdomās turētā / apsūdzētā persona tika atrasta;
- ▶ aizdomās turētās / apsūdzētās personas valstspiederība vai parastā dzīvesvieta;
- ▶ aizdomās turētās / apsūdzētās personas iespējamā ciešā personiskā saikne ar kādu no dalībvalstīm vai citas būtiskas intereses;
- ▶ iespēja nodrošināt aizdomās turētās / apsūdzētās personas nodošanu vai izdošanu citai jurisdikcijai;
- ▶ iespēja pārnest tiesvedību uz jurisdikciju, kurā atrodas aizdomās turētā / apsūdzētā persona.

Situācijās, kurās iespējams noteikt vairākus līdzapsūdzētos, būtisks ir ne tikai šādu personu skaits, bet arī to attiecīgā loma noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un šo personu attiecīgās atrašanās vietas. Arī šajā gadījumā jāņem vērā gan kvantitatīvā, gan kvalitatīvā dimensija.

Izvērtējot šos elementus jāņem vērā visi piemērojamie ES juridiskie instrumenti, īpaši tie, kas saistīti ar savstarpējās atzišanas principu. To piemērošana var ietekmēt šī faktora novērtējumu, tātad arī galīgo lēmumu par jurisdikcijas izvēli lietas iztiesāšanai. Piemēram, Pamatlēmuma par savstarpējas atzišanas principa piemērošanu attiecībā uz spriedumiem, ar kuriem piespriesti brīvības atņemšanas sodi, (2008/909/TI) un Pamatlēmuma par Eiropas apcietināšanas orderi (2002/584/TI) piemērošana var padarīt kritēriju, kas saistīts ar aizdomās turētās / apsūdzētās personas atrašanās vietu, par sekundāru, jo vēlākā tiesvedības posmā notiesāto personu var pārvietot uz citu dalībvalsti, lai tā izciestu brīvības atņemšanas sodu.

Pierādījumu pieejamība un pieņemamība Tiesu iestādes var turpināt izskatīt lietas, tikai izmantojot precīzus, ticamus un pieņemamus pierādījumus. Jāņem vērā pierādījumu atrašanās vieta un pieejamība pienācīgā veidā, kā arī to pieņemamība un atzišana tiesā. Arī pierādījumu kvantitāte un kvalitāte iesaistītajā dalībvalstī ir jāņem vērā, lai gan tiesiskais regulējums, kas ieviests ar Eiropas izmeklēšanas rīkojumu (Direktīva 2014/41/ES), iespējams, var atvieglot pierādījumu iegūšanu ārzemēs.

Pierādījumu iegūšana no lieciniekiem, ekspertiem un upuriem Tiesu iestādēm jāizvērtē iespēja iegūt pierādījumus no lieciniekiem, ekspertiem un upuriem, ja nepieciešams, arī šo personu spēja ierasties citā jurisdikcijā, lai sniegtu šos pierādījumus. Jāņem vērā arī iespēja saņemt viņu sniegtos pierādījumus rakstveida formā vai citā veidā, kā, piemēram, ar telefona vai videokonferences starpniecību.

Liecinieku aizsardzība Tiesu iestādēm vienmēr jāmeklē veidi, kā nodrošināt, ka netiek apdraudēti liecinieki vai personas, kas palīdz kriminālvajāšanas procesā. Pieņemot lēmumu par jurisdikciju lietas iztiesāšanai, var ņemt vērā arī tādus faktorus kā, piemēram, viena jurisdikcija spēj piedāvāt liecinieku aizsardzības programmu, kamēr citai nav šādas iespējas.

Cietušo intereses Saskaņā ar Direktīvu 2012/29/ES par cietušo tiesībām tiesu iestādēm jāņem vērā būtiskas cietušo intereses, arī viņu aizsardzība un tas, vai viņi tiks ierobežoti, ja tiesvedība norisināsies vienā vai otrā jurisdikcijā. Šādā izvērtēšanā jāiekļauj arī cietušo iespēja pieprasīt kompensāciju.

Tiesvedības posms Jāņem vērā kriminālprocesa atbilstības posms iesaistītajās dalībvalstīs. Ja izmeklēšana vienā jurisdikcijā jau ir sasniegusi beigu posmu, lietas tiesvedības pārvešana uz citu jurisdikciju var nebūt piemērota.

Tiesvedības ilgums Lai gan laikam nevajadzētu būt noteicošajam faktoram, pieņemot lēmumu par lietas iztiesāšanas jurisdikciju, tomēr, ja citi faktori ir vienlīdzīgi, tad tiesu iestādēm jāņem vērā laiks, kas nepieciešams, lai pabeigtu tiesvedību noteiktā jurisdikcijā (“*novilcināts tiesiskums ir liegts tiesiskums*”).

Juridiskās prasības Jāņem vērā spēkā esošais tiesiskais regulējums, ietverot pienākumus un prasības, kas tiek uzliktas katrā jurisdikcijā, tāpat kā iespējamās sekas lēmumam iztiesāt lietu vienā jurisdikcijā, nevis citā, kā arī iespējamais iznākums katrā jurisdikcijā. Tomēr tiesu iestādes nedrīkst izlemt par labu lietas iztiesāšanai kādā jurisdikcijā, tikai pamatojoties uz vēlmi izvairīties no juridisko pienākumu pildīšanas, kuri tiek piemēroti kādā no jurisdikcijām.

Notiesāšanas pilnvaras Lai gan jānodrošina, ka iespējamais piemērojamais sods atbilst noziedzīgā nodarījuma smaguma pakāpei, par kuru uzsākta tiesvedība, tomēr tiesu iestādēm nav jāizlemj iztiesāt lietu kādā jurisdikcijā tikai tāpēc, ka iespējamie piemērojamie sodi tajā ir lielāki nekā citā jurisdikcijā. Tāpat arī tiesu relatīvās notiesāšanas pilnvaras dažādās jurisdikcijās nav uzskatāmas par noteicošo faktoru, lemjot par jurisdikciju, kurā iztiesājama lieta.

Noziedzīgi iegūti līdzekļi Piemērojamie ES un starptautiskie juridiskie instrumenti, īpaši ES savstarpējās atzīšanas instrumenti iesaldēšanas un konfiskācijas jomā, jāņem vērā, novērtējot spēju aizturēt, atgūt, izņemt un konfiscēt noziedzīgi iegūtos līdzekļus.

Tomēr tiesu iestādes nedrīkst izlemt par labu lietas iztiesāšanai kādā no jurisdikcijām, tikai pamatojoties uz to, ka šādas kriminālvajāšanas rezultātā tiktu efektīvāk atgūti noziedzīgi iegūtie līdzekļi.

Izmaksas un resursi Lai gan tiesu iestādēm jārikojas rūpīgi, izvērtējot izmaksas un resursus, lietas iztiesāšanas izmaksām vai to ietekmei uz prokuratūras resursiem nevajadzētu būt faktoram, pieņemot lēmumu par kriminālvajāšanas jurisdikciju, ja vien visi citi faktori attiecīgajās jurisdikcijās nav vienlīdzīgi.

Dalībvalsts prioritātes Tiesu iestādes nedrīkst atteikties pieņemt lietu iztiesāšanai savā jurisdikcijā, jo tā šajā dalībvalstī netiek uzskatīta par prioritāru.

EIROJUSTA ATBALSTS

- ▶ Eirojusta palīdzību jebkurā mirklī var lūgt katra no iesaistītajām tiesu varas un tiesībsargājošajām iestādēm.
- ▶ Savu pilnvaru robežās un jau pēc iespējas agrākā posmā Eirojusts var palīdzēt veicināt iepriekšēju sazināšanos un apspriedes starp kompetentajām iestādēm, koordinēt to darbības, sekmēt un paātrināt informācijas apmaiņu ar mērķi iegūt pilnīgu informāciju par lietām, nodrošināt tiesiskās sadarbības instrumentu veiksmīgu piemērošanu, noskaidrot saistību starp dažādām noziedzīgu tīklu daļām un veicināt turpmāku lēmumu pieņemšanu saistībā ar jurisdikcijas noteikšanu kriminālvajāšanai. Lietās, kurās Eirojusts vēl nebija iesaistīts un kompetentās iestādes nevarēja panākt vienprātību par efektīvu risinājumu ar tiešu apspriežu palīdzību, kā tas noteikts Pamatlēmumā 2009/948/TI, šajā jautājumā, ja piemērojams, kādai no iesaistītajām kompetentajām iestādēm jāvērsas pie Eirojusta.
- ▶ Saskaņā ar Padomes lēmumu par Eirojustu no dalībvalstīm saņemtā informācija par lietām, kurās radušās vai var rasties jurisdikcijas kolīzijas, nodrošina, ka Eirojusts var agrā posmā noteikt paralēlu tiesvedību esamību un aktīvi sniegt atbalstu valsts iestādēm.
- ▶ Eirojusta organizētajās koordinācijas sanāksmēs iesaistīto dalībvalstu kompetentās iestādes var satikties un ar nacionālo pārstāvju atbalstu apspriest attiecīgās problēmas. Turklāt apvienotās izmeklēšanas grupas (*JIT*) var būt noderīgs rīks, lai novērstu un atrisinātu jurisdikcijas kolīzijas, jo *JIT* ietvaros kompetentās iestādes var arī vienoties par jurisdikciju, kurā notiks kriminālvajāšana, un par kādiem nodarījumiem.
- ▶ Bez tam, darbojoties ar nacionālo pārstāvju starpniecību (atsevišķi vai kopīgi) vai kā kolēģijai, Eirojusts var izdot rekomendācijas un nesaistošus atzinumus, lūdzot kompetentās iestādes piekrist, ka viena no tām ir pārākā pozīcijā, lai īstenotu noteiktu darbību izmeklēšanu un kriminālvajāšanu.

Eurojust, Johan de Wittlaan 9, 2517 JR The Hague, Netherlands
Phone: +31 70 412 5000 - E-mail: info@eurojust.europa.eu - Website: www.eurojust.europa.eu

Print: *Catalogue no.* QP-04-17-737-LV-C • *ISBN* 978-92-9490-193-4 • *doi* 10.2812/877271
PDF: *Catalogue no.* QP-04-17-737-LV-N • *ISBN* 978-92-9490-152-1 • *doi* 10.2812/06453